Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a șaptea)

21 iulie 2016*

„Trimitere preliminară — Mediu — Directiva 92/43/CEE — Conservarea habitatelor naturale — Arii speciale de conservare — Situl Natura 2000 «Estuarul râurilor Escaut și Durme de la granița olandeză până la Gent» — Dezvoltarea unei zone portuare — Evaluarea efectelor unui plan sau ale unui proiect asupra unui sit protejat — Realizarea unor efecte negative — Dezvoltare prealabilă, dar încă nefinalizată, a unei arii de tip echivalent cu partea distrusă — Finalizare ulterioară evaluării — Articolul 6 alineatele (3) și (4)”

În cauzele conexate C-387/15 și C-388/15,

având ca obiect cereri de decizie preliminară formulate în temeiul articolului 267 TFUE de Raad van State (Consiliul de Stat, Belgia), prin deciziile din 13 iulie 2015, primite de Curte la 17 iulie 2015, în procedurile

Hilde Orleans,

Rudi Van Buel,

Marina Apers (C-387/15),

și

Denis Malcorps,

Myriam Rijssens,

Guido Van De Walle (C-388/15)

împotriva

Vlaams Gewest,

cu participarea:

Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen

CURTEA (Camera a șaptea),

compusă din doamna C. Toader (raportor), președinte de cameră, doamna A. Prechal și domnul E. Jarašiūnas, judecători,

avocat general: doamna E. Sharpston,

* Limba de procedură: neerlandeza.

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru doamna Orleans, domnul Van Buel, doamna Apers, domnul Malcorps, doamna Rijssens și domnul Van De Walle, de I. Rogiers, advocaat;

— pentru Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen, de S. Vernaillen și de J. Geens, advocaten;

— pentru guvernul belgian, de L. Van den Broeck și de S. Vanrie, în calitate de agenți, asistați de V. Tollenaere, advocaat;

— pentru Comisia Europeană, de E. Manhaeve și de C. Hermes, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzelor fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererile de decizie preliminară privesc interpretarea articolului 6 alineatele (3) și (4) din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (JO 1992, L 206, p. 7, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 109, denumită în continuare „Directiva habitate”).

2 Aceste cereri au fost prezentate în cadrul unor litigii între doamna Hilde Orleans, domnul Rudi Van Buel și doamna Marina Apers și, respectiv, între domnul Denis Malcorps, doamna Myriam Rijssens și domnul Guido Van De Walle, pe de o parte, și Vlaams Gewest (Regiunea Flamandă), pe de altă parte, în legătură cu contestarea validității unor decrete de stabilire a planului regional de dezvoltare teritorială „Demarcarea zonei portuare maritime Antwerp – Dezvoltarea portului pe malul stâng” (denumit în continuare „PRDT”).

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

3 Primul și al treilea considerent ale Directivei habitate au următorul cuprins:

„[…] conservarea, protecția și îmbunătățirea calității mediului, inclusiv conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, sunt obiective comunitare esențiale și de interes general, în conformitate cu articolul [191 TFUE].

[…]

[…] scopul său principal fiind să promoveze menținerea biodiversității luând în considerare aspectele economice, sociale, culturale și regionale, prezenta directivă contribuie la atingerea obiectivului mai general al dezvoltării durabile; […] respectiva menținere a biodiversității presupune uneori menținerea sau chiar încurajarea activităților umane”.

4 Articolul 1 din această directivă prevede:

„În sensul prezentei directive:

[…]

(e) *stadiul de conservare a unui habitat natural* înseamnă efectul unui ansamblu de factori care influențează habitatul natural și speciile sale specifice, putând afecta aria de extindere naturală pe termen lung a habitatului, structura și funcțiile acestuia, precum și supraviețuirea pe termen lung a speciilor sale specifice pe teritoriul prevăzut la articolul 2.

Stadiul de conservare este considerat «corespunzător» dacă:

— aria sa de extindere naturală și teritoriile care se încadrează în această arie sunt stabile sau în creștere;

— structura și funcțiile sale specifice, necesare pentru menținerea sa pe termen lung, există și vor continua, probabil, să existe în viitorul apropiat […]

[…]

(k) *sit de importanță comunitară* înseamnă un sit care, în cadrul regiunii sau regiunilor biogeografice cărora le aparține, contribuie în mod semnificativ la menținerea sau readucerea unui habitat din anexa I sau a unei specii din anexa II la un stadiu corespunzător de conservare și, în același timp, la coerența sistemului Natura 2000 menționat la articolul 3, precum și/sau la menținerea diversității biologice a regiunii sau regiunilor biogeografice respective.

[…]

(l) *arie specială de conservare* înseamnă un sit de importanță comunitară desemnat de către un stat membru prin acte administrative sau clauze contractuale, în care se aplică măsurile de conservare necesare pentru menținerea sau readucerea la un stadiu corespunzător de conservare a habitatelor naturale și/sau a populațiilor din speciile pentru care a fost desemnat respectivul sit;

[…]”

5 Potrivit articolului 2 din directiva menționată:

„(1) Obiectul prezentei directive este să contribuie la menținerea biodiversității prin conservarea habitatelor naturale și a speciilor de floră și faună sălbatică de pe teritoriul statelor membre în care se aplică tratatul.

(2) În temeiul prezentei directive, se adoptă măsuri de menținere sau readucere la un stadiu corespunzător de conservare a habitatelor naturale și a speciilor de floră și faună sălbatică de importanță comunitară.

(3) Măsurile adoptate în temeiul prezentei directive trebuie să țină seama de condițiile economice, sociale și culturale, precum și de caracteristicile regionale și locale.”

6 Articolul 3 alineatul (1) din aceeași directivă are următorul cuprins:

„Se instituie o rețea ecologică europeană coerentă, care să reunească ariile speciale de conservare, cu denumirea de «Natura 2000». Compusă din situri care adăpostesc tipurile de habitate naturale enumerate în anexa I și habitatele speciilor enumerate în anexa II, această rețea permite menținerea sau, după caz, readucerea la un stadiu corespunzător de conservare în aria lor de extindere naturală a tipurilor de habitate naturale și a habitatelor speciilor respective.

[…]”

7 Articolul 6 din Directiva habitate prevede:

„(1) Pentru ariile speciale de conservare, statele membre adoptă măsurile de conservare necesare, inclusiv, după caz, planuri de gestionare adecvate, speciale sau incluse în alte planuri de dezvoltare, precum și actele administrative sau clauzele contractuale adecvate în conformitate cu necesitățile ecologice ale tipurilor de habitate naturale din anexa I sau ale speciilor din anexa II prezente pe teritoriul respectivelor situri.

(2) Statele membre iau măsurile necesare pentru a evita, pe teritoriul ariilor speciale de conservare, deteriorarea habitatelor naturale și a habitatelor speciilor, precum și perturbarea speciilor pentru care au fost desemnate respectivele arii, în măsura în care perturbările respective ar putea fi relevante în sensul obiectivelor prezentei directive.

(3) Orice plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, trebuie supus unei evaluări corespunzătoare a efectelor potențiale asupra sitului, în funcție de obiectivele de conservare ale acestuia din urmă. În funcție de concluziile evaluării respective și în conformitate cu dispozițiile alineatului (4), autoritățile naționale competente aprobă planul sau proiectul doar după ce au constatat că nu are efecte negative asupra integrității sitului respectiv și, după caz, după ce au consultat opinia publică.

(4) Dacă, în ciuda unui rezultat negativ al evaluării efectelor asupra sitului și în lipsa unei soluții alternative, planul sau proiectul trebuie realizat, cu toate acestea, din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, statul membru ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000. Statul membru informează Comisia cu privire la măsurile compensatorii adoptate.

În cazul în care situl respectiv adăpostește un tip de habitat natural prioritar și/sau o specie prioritară, singurele considerente care pot fi invocate sunt cele legate de sănătatea sau siguranța publică, de anumite consecințe benefice de importanță majoră pentru mediu sau, ca urmare a avizului Comisiei, de alte motive cruciale de interes public major.”

Dreptul belgian

8 Articolul 2 punctul 30 din decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu (Decretul privind conservarea naturii și a mediului natural) din 21 octombrie 1997 (*Belgisch Staatsblad*, 10 ianuarie 1998, p. 599) definește „efectele negative semnificative asupra integrității unei arii speciale de conservare” în modul următor:

„efecte negative care produc consecințe măsurabile și demonstrabile pentru integritatea unei arii speciale de conservare, în măsura în care există consecințe măsurabile și demonstrabile pentru stadiul conservării speciei (speciilor) sau a habitatului (habitatelor) pentru care este desemnată aria specială de conservare sau pentru stadiul de conservare a speciei (speciilor) prezentate în anexa III la prezentul decret, în măsura în care aceste efecte negative se produc în respectiva arie specială de conservare”.

9 Articolul 2 punctul 38 din acest decret descrie „integritatea unei arii speciale de conservare” ca fiind:

„ansamblul elementelor biotice și abiotice, împreună cu caracteristicile lor și cu procesele spațiale și ecologice necesare pentru conservarea:

a) habitatelor naturale și a habitatelor speciilor pentru care a fost desemnată respectiva arie specială de conservare și

b) a speciilor incluse în anexa III”.

10 Articolul 36ter din decretul menționat prevede:

„§ 1. Autoritatea administrativă, în cadrul competențelor sale, adoptă, în ariile speciale de conservare, indiferent de destinația acestora, măsurile de conservare necesare, care trebuie să îndeplinească întotdeauna cerințele ecologice ale tipurilor de habitate prevăzute în anexa I la prezentul decret și ale speciilor menționate în anexele II, III și IV la prezentul decret, precum și ale păsărilor migratoare care nu figurează în anexa IV la prezentul decret, dar care se găsesc în mod regulat pe teritoriul Regiunii Flamande. Guvernul flamand poate decide modalitățile referitoare la măsurile de conservare necesare și cerințele ecologice, precum și procedura de stabilire a obiectivelor de conservare.

[…]

§ 3. Orice activitate care trebuie autorizată sau orice plan ori program care, individual sau în combinație cu una sau mai multe activități, planuri sau programe existente sau propuse, poate avea efecte negative semnificative asupra integrității unei arii speciale de conservare trebuie supus unei evaluări corespunzătoare în ceea ce privește efectele semnificative asupra ariei speciale de conservare.

[…]

Inițiatorul are sarcina de a efectua respectiva evaluare corespunzătoare.

[…]

§ 4. Autoritatea responsabilă să decidă cu privire la o cerere de autorizație, la un plan sau la un program poate să acorde autorizația sau să aprobe planul ori programul doar dacă planul sau programul ori derularea activității nu cauzează efecte negative semnificative asupra integrității ariei speciale de conservare în discuție. Autoritatea competentă se asigură întotdeauna, prin impunerea unor condiții, că nu se poate produce niciun efect negativ semnificativ asupra integrității unei arii speciale de conservare.

§ 5. Prin derogare la dispozițiile alineatului 4, o activitate supusă autorizării ori un plan sau un program care, individual sau în combinație cu una sau mai multe activități, planuri sau programe existente ori propuse, poate avea efecte negative semnificative asupra integrității unei arii speciale de conservare, poate fi autorizat sau aprobat doar:

a) în cazul în care rezultă că nu există o soluție alternativă mai puțin dăunătoare pentru integritatea ariei speciale de conservare și

b) pentru motive cruciale de interes public major, inclusiv de ordin social și economic. În cazul în care aria specială de conservare respectivă sau un sit care face parte din aceasta adăpostește un tip de habitat natural prioritar sau o specie prioritară, singurele considerații care pot fi invocate sunt cele legate de sănătatea umană și de siguranța publică, de anumite consecințe benefice de importanță majoră pentru mediu sau, după avizul Comisiei, de alte motive cruciale de interes public major.

În plus, derogarea menționată la alineatul precedent poate fi autorizată doar după îndeplinirea următoarelor condiții:

1° s-au adoptat măsurile compensatorii necesare și s-au adoptat sau se adoptă măsurile active necesare conservării, în vederea garantării coerenței globale a ariei sau a ariilor speciale de conservare;

2° măsurile compensatorii sunt de natură să dezvolte în mod activ, în principiu, un habitat echivalent sau mediul natural al acestuia din urmă, cu o suprafață cel puțin echivalentă.

Guvernul flamand poate decide modalitățile potrivit cărora trebuie să fie efectuată o evaluare corespunzătoare a efectelor activității asupra habitatelor, asupra habitatelor unei specii și asupra speciei sau speciilor pentru care este desemnată o arie specială de conservare, pentru examinarea unor alternative mai puțin dăunătoare în materie de măsuri compensatorii.

Guvernul flamand evaluează existența unor motive cruciale de interes public major, inclusiv de natură socială sau economică.

Orice decizie în aplicarea procedurii derogatorii din prezentul alineat trebuie motivată.”

Litigiile principale și întrebarea preliminară

11 Litigiile principale privesc PRDT, care prevede dezvoltarea unei mari părți a portului Antwerpen (Belgia) pe malul stâng al râului Escaut.

12 Acest proiect afectează situl Natura 2000 denumit „Estuarul râurilor Escaut și Durme de la granița olandeză până la Gent” (denumit în continuare „situl Natura 2000 în discuție”), desemnat ca fiind o arie specială de conservare în special pentru tipul de habitat „estuar”.

13 Prin Decretul din 27 aprilie 2012, guvernul flamand a adoptat provizoriu proiectul de PRDT, care a fost stabilit definitiv prin Decretul din 30 aprilie 2013. Acesta din urmă a făcut obiectul unei acțiuni în suspendare și în anulare la Raad van State (Consiliul de Stat, Belgia). Printr-o hotărâre din 3 decembrie 2013, instanța menționată a dispus suspendarea în parte a executării decretului respectiv, printre altele în ceea ce privește comuna Beveren (Belgia).

14 Ca urmare a acestei suspendări în parte, guvernul flamand a adoptat, la 24 octombrie 2014, un decret rectificativ de modificare a conținutului celui din 30 aprilie 2013, revocând și înlocuind dispozițiile suspendate ale acestuia din urmă. Decretul din 24 octombrie 2014 a fost publicat în *Belgisch Staatsblad* la 28 noiembrie 2014.

15 Din deciziile de trimitere reiese că PRDT care a făcut obiectul Decretelor din 27 aprilie 2012 și din 24 octombrie 2014 este susceptibil să afecteze în mod semnificativ situl Natura 2000 în discuție, în măsura în care lucrările prevăzute vor determina distrugerea unor terenuri care aparțin anumitor tipuri de habitate prezente pe acest sit.

16 În special, secțiunea Doel a comunei Beveren, în care locuiesc reclamanții din litigiile principale, și polderele învecinate trebuie să lase loc „zonei Saefthinge”, care cuprinde docul Saefthinge, precum și un bazin de maree.

17 În fața Raad van State (Consiliul de Stat) au fost formulate acțiuni în suspendare și în anulare. Instanța menționată a respins, în deciziile de trimitere, prima dintre acestea și este, în prezent, chemată să examineze validitatea Decretelor din 30 aprilie 2013 și din 24 octombrie 2014.

18 Instanța de trimitere precizează că, în avizul său referitor la proiectul de decret din 24 octombrie 2014, Secția legislație a Raad van State (Consiliul de Stat) a exprimat îndoieli cu privire la compatibilitatea PRDT cu măsurile naționale de transpunere a articolului 6 din Directiva habitate astfel cum a fost interpretat de Curte printre altele în Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții (C-521/12, EU:C:2014:330).

19 Cu toate acestea, guvernul flamand a considerat nefondate aceste îndoieli. Astfel, în circumstanțele care au determinat pronunțarea Hotărârii din 15 mai 2014, Briels și alții (C-521/12, EU:C:2014:330), noua arie de habitat natural trebuia să fie dezvoltată doar după afectarea ariei existente. Este motivul pentru care nu era cert, în momentul în care decizia privind proiectul era adoptată, că proiectul respectiv nu urma să aibă efecte negative asupra integrității ariei speciale de conservare.

20 În speță, potrivit acestui guvern, prezentul PRDT stabilește, pe de o parte, că dezvoltarea zonelor afectate va deveni posibilă doar după stabilirea durabilă a unor habitate și a unor habitate ale speciilor în ariile preponderent naturale. Pe de altă parte, o decizie a guvernului menționat va trebui să constate amenajarea durabilă și efectivă a habitatelor în ariile naturale, după avizul prealabil al Agenției pentru Natură și Păduri, iar solicitarea certificatului de urbanism privind realizarea destinației ariei în discuție va trebui de asemenea să includă această decizie.

21 Astfel, potrivit aceluiași guvern, în momentul în care producerea unor efecte negative asupra unei arii existente va deveni posibilă, ariile preponderent naturale vor contribui deja la integritatea sitului Natura 2000 în discuție. Afectarea ariilor preponderent naturale în PRDT nu ar constitui, așadar, o măsură compensatorie, ci o măsură de conservare, în sensul articolului 6 alineatul (1) din Directiva habitate.

22 Reclamanții din litigiile principale arată, în susținerea acțiunii în anulare, că un plan sau un proiect poate fi aprobat doar în măsura în care evaluarea corespunzătoare arată că acest plan sau acest proiect nu are efecte negative asupra integrității sitului în cauză. În această privință, examinarea nu ar fi fost efectuată în raport cu situația existentă a naturii, ci în raport cu cea care va rezulta din primele măsuri. Or, în opinia lor, reiese în special din Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții (C-521/12, EU:C:2014:330), că crearea unei arii preponderent naturale denumite de „natură rezistentă” trebuie să fie considerată, cel puțin în parte, ca fiind o măsură compensatorie care nu poate fi luată în considerare în cadrul evaluării corespunzătoare.

23 Cu titlu subsidiar, în ipoteza în care dezvoltarea unei arii preponderent naturale de „natură rezistentă” nu ar constitui o măsură compensatorie, ci dezvoltarea naturii denumite autonomă, aceiași reclamanți apreciază, întemeindu-se tot pe motivarea Hotărârii din 15 mai 2014, Briels și alții (C-521/12, EU:C:2014:330), că nici această arie nu trebuie să fie luată în considerare.

24 În plus, în opinia lor, tehnica utilizată care constă în dezvoltarea, după aprobarea PRDT, a unor noi arii naturale care vor trebui să corespundă caracteristicilor sitului Natura 2000 în discuție contravine jurisprudenței Curții privind articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate, care include principiul precauției. Autoritățile naționale competente ar trebui, așadar, să refuze să aprobe planul sau proiectul avut în vedere în cazul în care nu au dobândit încă certitudinea că acesta nu va avea efecte negative asupra integrității sitului în cauză.

25 În răspuns la argumentele reclamanților din litigiile principale, Regiunea Flamandă consideră că în mod greșit aceștia pleacă de la principiul potrivit căruia PRDT are efecte negative asupra integrității sitului respectiv. Astfel, doar efectele negative semnificative ar fi vizate la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate.

26 Pe de altă parte, Regiunea Flamandă arată că starea ariilor în discuție este nefavorabilă, astfel încât conservarea acesteia nu ar fi o opțiune, iar regenerarea ar fi o necesitate. În speță, o arie preponderent naturală de natură rezistentă ar fi, mai întâi, realizată înainte de continuarea dezvoltării portului. Prin urmare, situația în discuție în litigiile principale nu ar fi comparabilă cu cea care a determinat pronunțarea Hotărârii din 15 mai 2014, Briels și alții (C-521/12, EU:C:2014:330), întrucât, în cauza în care s-a pronunțat hotărârea menționată, efectele negative asupra ariei existente de habitat protejat se realizau fără să fi fost dezvoltată în prealabil o arie de același tip.

27 Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen (Regia Portuară Antwerpen, Belgia), intervenientă în litigiile principale, insistă de asemenea cu privire la împrejurarea că PRDT nu face aplicarea niciunei tehnici de atenuare sau de compensare, ci conține măsuri de conservare. Ea precizează că acesta prevede dezvoltarea unor arii naturale care trebuie în mod imperativ să fie amenajate înainte de producerea oricăror efecte negative eventuale asupra habitatului existent. Astfel, după cum s-a arătat, ar fi sigur că noile arii de habitate vor fi deja deplin dezvoltate înainte ca vreun efect negativ să poată surveni în afara acestora. Eșalonarea integrată în prevederile PRDT, precum și momentele de supraveghere și de adaptare vor permite să se determine în orice moment impactul real al acestui plan și să asigure că perioada intermediară nu va determina nicio regresie ecologică.

28 Apreciind că soluționarea celor două litigii cu care este sesizată depinde de interpretarea dispozițiilor Directivei habitate, Raad van State (Consiliul de Stat) a hotărât să suspende judecarea cauzelor și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară, care este formulată în termeni identici în fiecare dintre aceste cauze:

„PRDT conține dispoziții urbanistice de natură normativă care prevăd că dezvoltarea unor zone (afectate mai exact întreprinderilor portuare și conectate la cursuri de apă, la parcuri logistice, la infrastructurile căilor navigabile și la infrastructurile rutiere și de transport) în care se află resurse naturale (arii de un anumit tip de habitat natural sau habitat al unei specii, pentru care a fost desemnată respectiva arie specială de conservare), care contribuie la obiectivele de conservare ale respectivelor arii speciale de conservare, este posibilă numai după amenajarea unui habitat durabil în arii preponderent naturale (desemnate în zona Natura 2000) și după adoptarea unei decizii de către guvernul flamand după avizul prealabil al administrației flamande competente în domeniul conservării naturii care constată reușita amenajării durabile a ariilor preponderent naturale, decizie care trebuie să figureze în solicitarea certificatului de urbanism privind punerea în aplicare a afectărilor menționate.

Aceste norme urbanistice și dezvoltarea pozitivă a ariilor preponderent naturale pe care le prevăd pot fi luate în considerare la stabilirea eventualelor consecințe negative și/sau la evaluarea corespunzătoare în conformitate cu articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate sau trebuie să se considere că acestea pot constitui doar «măsuri compensatorii» în sensul articolului 6 alineatul (4) din Directiva habitate, în măsura în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute în dispoziția menționată?”

29 Prin Decizia președintelui Curții din 18 septembrie 2015, cauzele C-387/15 și C-388/15 au fost conexate pentru buna desfășurare a procedurii scrise și orale, precum și în vederea pronunțării hotărârii.

Cu privire la întrebarea preliminară

30 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă dispozițiile articolului 6 din Directiva habitate trebuie interpretate în sensul că măsuri cuprinse într-un plan sau un proiect care nu are legătură directă cu gestionarea unui sit de importanță comunitară sau nu este necesar pentru gestionarea sa, care are în vedere, anterior producerii unor efecte negative asupra unui tip de habitat natural prezent pe situl menționat, dezvoltarea viitoare a unei arii de acest tip, dar a cărei finalizare va interveni ulterior evaluării caracterului semnificativ al efectelor negative eventuale asupra integrității sitului respectiv, pot fi luate în considerare cu ocazia respectivei evaluări, în conformitate cu alineatul (3) al acestui articol, sau dacă măsurile menționate trebuie să fie calificate drept „măsuri compensatorii” în sensul alineatului (4) al articolului amintit.

31 Cu titlu prealabil, trebuie amintit că articolul 6 din Directiva habitate impune statelor membre o serie de obligații și de proceduri specifice care urmăresc să asigure, astfel cum reiese din cuprinsul articolului 2 alineatul (2) din această directivă, menținerea sau, dacă este cazul, readucerea la un stadiu corespunzător de conservare a habitatelor naturale și în special a ariilor speciale de conservare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 11 aprilie 2013, Sweetman și alții, C-258/11, EU:C:2013:220, punctul 36 și jurisprudența citată).

32 Dispozițiile articolului 6 din Directiva habitate trebuie interpretate ca un ansamblu coerent în raport cu obiectivele de conservare vizate de această directivă. Astfel, alineatele (2) și (3) ale acestui articol urmăresc asigurarea aceluiași nivel de protecție a habitatelor naturale și a habitatelor speciilor, în timp ce alineatul (4) al articolului respectiv nu constituie decât o dispoziție derogatorie de la a doua teză a alineatului (3) menționat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 ianuarie 2016, Grüne Liga Sachsen și alții, C-399/14, EU:C:2016:10, punctul 52 și jurisprudența citată).

33 Astfel, articolul 6 din directiva menționată repartizează măsurile în trei categorii, și anume măsurile de conservare, măsurile de prevenire și măsurile compensatorii, prevăzute la alineatele (1), (2) și, respectiv, (4) ale acestui articol.

34 În cauzele principale, Regia Portuară Antwerpen și guvernul belgian consideră că prevederile urbanistice conținute în PRDT constituie măsuri de conservare în sensul articolului 6 alineatul (1) din Directiva habitate. Acest guvern consideră că astfel de măsuri pot, eventual, să intre sub incidența alineatului (2) al articolului menționat.

35 În această privință, trebuie subliniat că, potrivit articolului 1 litera (e) din Directiva habitate, stadiul de conservare a unui habitat natural este considerat „corespunzător” dacă printre altele aria sa de extindere naturală și teritoriile care se încadrează în această arie sunt stabile sau în creștere și dacă structura și funcțiile sale specifice, necesare pentru menținerea sa pe termen lung, există și vor continua, probabil, să existe în viitorul apropiat.

36 În acest context, Curtea a statuat deja că dispozițiile directivei menționate urmăresc ca statele membre să ia măsuri de protecție adecvate pentru a conserva caracteristicile ecologice ale siturilor care adăpostesc tipuri de habitate naturale (Hotărârea din 11 aprilie 2013, Sweetman și alții, C-258/11, EU:C:2013:220, punctul 38, precum și jurisprudența citată).

37 În speță, instanța de trimitere a constatat că PRDT ar face să dispară printre altele un ansamblu de 20 de hectare de terase de maree și de terenuri intermareice din situl Natura 2000 în discuție.

38 Trebuie, așadar, să se observe că, pe de o parte, constatările de fapt efectuate de această instanță demonstrează că măsurile în discuție în litigiile principale prevăd printre altele dispariția unei părți din acest sit. Rezultă că astfel de măsuri nu pot constitui măsuri care asigură conservarea sitului menționat.

39 Pe de altă parte, în ceea ce privește măsurile de prevenire, Curtea a statuat deja că dispozițiile articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate permit îndeplinirea obiectivului esențial de conservare și de protecție a calității mediului, inclusiv conservarea habitatelor naturale, precum și a speciilor de faună și floră sălbatică, și stabilesc o obligație de protecție generală care constă în evitarea deteriorărilor, precum și a perturbărilor care ar putea avea efecte semnificative în raport cu obiectivele acestei directive (Hotărârea din 14 ianuarie 2010, Stadt Papenburg, C-226/08, EU:C:2010:10, punctul 49 și jurisprudența citată).

40 Astfel, o măsură de prevenire nu este conformă cu articolul 6 alineatul (2) din directiva menționată decât în cazul în care se garantează că nu duce la apariția niciunei perturbări susceptibile să afecteze în mod semnificativ obiectivele aceleiași directive, în special obiectivele de conservare urmărite de aceasta (Hotărârea din 14 ianuarie 2016, Grüne Liga Sachsen și alții, C-399/14, EU:C:2016:10, punctul 41, precum și jurisprudența citată).

41 De aici decurge faptul că articolul 6 alineatele (1) și (2) din Directiva habitate nu este aplicabil în împrejurări precum cele în discuție în litigiile principale.

42 Rezultă că elementele de drept care permit să se răspundă la întrebarea adresată trebuie limitate la articolul 6 alineatele (3) și (4) din această directivă.

43 Articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate prevede o procedură de evaluare prin care se urmărește să se garanteze, prin intermediul unui control prealabil, ca un plan sau un proiect care nu are o legătură directă cu gestionarea sitului respectiv sau nu este necesar pentru gestionarea sa, dar care l-ar putea afecta în mod semnificativ pe acesta din urmă, să nu fie autorizat decât în măsura în care nu va avea efecte negative asupra integrității acestui sit (Hotărârea din 11 aprilie 2013, Sweetman și alții, C-258/11, EU:C:2013:220, punctul 28, precum și jurisprudența citată).

44 Dispoziția menționată prevede astfel două faze. Prima, menționată în prima teză a aceleiași dispoziții, impune statelor membre obligația de a efectua o evaluare corespunzătoare a efectelor unui plan sau ale unui proiect asupra unui sit protejat atunci când există o probabilitate ca planul sau proiectul respectiv să afecteze acest sit în mod semnificativ (Hotărârea din 11 aprilie 2013, Sweetman și alții, C-258/11, EU:C:2013:220, punctul 29, precum și jurisprudența citată).

45 În special, atunci când un plan sau un proiect care nu are legătură directă cu gestionarea unui sit sau nu este necesar pentru gestionarea sa riscă să compromită obiectivele de conservare a sitului respectiv, trebuie să se considere că acesta poate afecta respectivul sit în mod semnificativ. Aprecierea riscului menționat trebuie realizată printre altele în lumina caracteristicilor și a condițiilor de mediu specifice ale sitului vizat de un astfel de plan sau proiect (Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 20, precum și jurisprudența citată).

46 Cea de a doua fază, vizată la articolul 6 alineatul (3) a doua teză din Directiva habitate, care intervine ca urmare a evaluării corespunzătoare menționate, limitează autorizarea unui astfel de plan sau proiect la condiția ca acesta să nu aibă efecte negative asupra integrității sitului vizat, sub rezerva dispozițiilor alineatului (4) al acestui articol.

47 Astfel, Curtea a statuat că faptul de a nu afecta integritatea unui sit, din perspectiva calității sale de habitat natural, în sensul articolului 6 alineatul (3) a doua teză din Directiva habitate, presupune menținerea acestuia într-un stadiu de conservare corespunzător, ceea ce implică menținerea durabilă a caracteristicilor constitutive ale sitului în cauză, legate de prezența unui tip de habitat natural,

obiectivul de conservare a acestuia justificând includerea acestui sit pe lista siturilor de importanță comunitară, în sensul directivei menționate (Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 21, precum și jurisprudența citată).

48 În ceea ce privește, mai precis, răspunsul care trebuie dat la întrebarea adresată, este necesar, în primul rând, să se amintească faptul că, la punctul 29 din Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții (C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 29), Curtea a considerat că măsurile de protecție prevăzute de un proiect care urmăresc să compenseze efectele negative ale acestuia asupra unui sit Natura 2000 nu pot fi luate în considerare în cadrul evaluării efectelor proiectului respectiv, prevăzută la articolul 6 alineatul (3).

49 Desigur, în cauzele principale, circumstanțele nu sunt identice cu cele în discuție în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții (C-521/12, EU:C:2014:330), întrucât măsurile avute în vedere în acestea trebuie să fie îndeplinite anterior producerii efectelor negative, în timp ce, în aceea, măsurile trebuiau îndeplinite ulterior efectelor negative menționate.

50 Cu toate acestea, jurisprudența Curții insistă asupra împrejurării că evaluarea efectuată în temeiul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate nu poate să prezinte lacune și trebuie să cuprindă constatări și concluzii complete, precise și definitive, de natură să înlăture orice îndoială științifică rezonabilă cu privire la efectele lucrărilor preconizate asupra sitului protejat respectiv (Hotărârea din 14 ianuarie 2016, Grüne Liga Sachsen și alții, C-399/14, EU:C:2016:10, punctul 50, precum și jurisprudența citată).

51 În această privință, evaluarea corespunzătoare a efectelor unui plan sau ale unui proiect asupra sitului în cauză care trebuie efectuată în temeiul respectivului articol 6 alineatul (3) presupune că trebuie identificate, făcând apel la cele mai relevante cunoștințe științifice în materie, toate aspectele planului sau ale proiectului în discuție care pot, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, să afecteze obiectivele de conservare a sitului respectiv (Hotărârea din 14 ianuarie 2016, Grüne Liga Sachsen și alții, C-399/14, EU:C:2016:10, punctul 49, precum și jurisprudența citată).

52 Pe de altă parte, este necesar să se arate că, în general, eventualele efecte pozitive ale dezvoltării viitoare a unui nou habitat, care urmărește să compenseze reducerea ariei și a calității aceluiași tip de habitat de pe un sit protejat, nu sunt decât dificil previzibile și, în orice caz, nu vor fi vizibile decât peste câțiva ani (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 32).

53 În al doilea rând, articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate include de asemenea principiul precauției și permite prevenirea eficientă a efectelor negative asupra integrității siturilor protejate generate de planurile sau de proiectele vizate. Un criteriu de autorizare mai puțin strict decât cel prevăzut în dispoziția menționată nu poate garanta la fel de eficient realizarea obiectivului de protecție a siturilor urmărită prin dispoziția respectivă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 ianuarie 2016, Grüne Liga Sachsen și alții, C-399/14, EU:C:2016:10, punctul 48, precum și jurisprudența citată).

54 Aplicarea acestui principiu în cadrul punerii în aplicare a articolului 6 alineatul (3) din această directivă impune autorității naționale competente evaluarea efectelor proiectului asupra sitului în cauză având în vedere obiectivele de conservare a acestui sit și ținând cont de măsurile de protecție incluse în proiectul respectiv care urmăresc evitarea sau reducerea eventualelor efecte prejudiciabile cauzate în mod direct acestuia, pentru a se asigura că nu afectează integritatea sitului respectiv (Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 28).

55 În speță, pe de o parte, efectele negative asupra sitului Natura 2000 în cauză sunt certe, întrucât instanța de trimitere a putut să le cuantifice. Pe de altă parte, beneficiile care rezultă din dezvoltarea unor arii preponderent naturale sunt deja luate în considerare în evaluarea și în demonstrarea lipsei unor efecte negative semnificative asupra sitului menționat, în condițiile în care rezultatul dezvoltării acestor zone este incert, întrucât nu este finalizat.

56 În consecință, circumstanțele din cauzele principale și cele care au determinat pronunțarea Hotărârii din 15 mai 2014, Briels și alții (C-521/12, EU:C:2014:330), sunt asemănătoare prin aceea că se întemeiază, în momentul evaluării efectelor planului sau ale proiectului asupra sitului în cauză, pe o premisă identică de beneficii viitoare care ar atenua efectele negative semnificative produse asupra acestui sit, în condițiile în care măsurile de dezvoltare respective nu au fost finalizate.

57 În al treilea rând, trebuie subliniat, după cum s-a amintit la punctul 33 din prezenta hotărâre, că textul articolului 6 din Directiva habitate nu conține nicio referință la noțiunea „măsură de atenuare”.

58 În această privință, după cum a subliniat deja Curtea, efectul util al măsurilor de protecție prevăzute la articolul 6 din Directiva habitate urmărește să se evite ca, prin măsuri numite „de atenuare”, dar care în realitate corespund unor măsuri compensatorii, autoritatea națională competentă să eludeze procedurile specifice enunțate la acest articol, autorizând, în temeiul alineatului (3) al acestuia, proiecte care afectează integritatea sitului respectiv (Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 33).

59 Rezultă că efectele negative ale unui plan sau ale unui proiect care nu are legătură directă cu gestionarea unei arii speciale de conservare sau nu este necesar pentru gestionarea sa și care îi afectează integritatea nu intră sub incidența articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate.

60 În ceea ce privește articolul 6 alineatul (4) din Directiva habitate, trebuie amintit că, în calitate de dispoziție derogatorie de la criteriul autorizării prevăzut la articolul 6 alineatul (3) a doua teză din Directiva habitate, această dispoziție trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte (Hotărârea din 14 ianuarie 2016, Grüne Liga Sachsen și alții, C-399/14, EU:C:2016:10, punctul 73, precum și jurisprudența citată) și nu se poate aplica decât după ce efectele unui plan sau ale unui proiect au fost analizate în conformitate cu dispozițiile alineatului (3) menționat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 35, precum și jurisprudența citată).

61 Pentru a determina natura unor eventuale măsuri compensatorii, trebuie identificate cu precizie efectele negative produse asupra sitului în cauză. Cunoașterea respectivelor efecte, având în vedere obiectivele de conservare referitoare la situl respectiv, reprezintă o condiție prealabilă indispensabilă pentru aplicarea articolului 6 alineatul (4) din directiva menționată, întrucât, în lipsa acestor elemente, nu poate fi apreciată nicio condiție de aplicare a acestei dispoziții derogatorii. Examinarea unor eventuale motive cruciale de interes public major și a existenței unor alternative mai puțin prejudiciabile necesită, astfel, o evaluare comparativă în raport cu efectele negative produse asupra sitului de planul sau de proiectul avut în vedere (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 ianuarie 2016, Grüne Liga Sachsen și alții, C-399/14, EU:C:2016:10, punctul 57, precum și jurisprudența citată).

62 În conformitate cu articolul 6 alineatul (4) din Directiva habitate, în ipoteza în care, în ciuda unui rezultat negativ al evaluării efectuate potrivit articolului 6 alineatul (3) prima teză din această directivă, planul sau proiectul trebuie totuși realizat din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, și în cazul în care nu există soluții alternative, statul membru în cauză ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000.

63 Prin urmare, autoritățile naționale competente pot, în acest context, să acorde o autorizație în temeiul articolului 6 alineatul (4) din directiva menționată doar în măsura în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la acest alineat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 mai 2014, Briels și alții, C-521/12, EU:C:2014:330, punctul 37, precum și jurisprudența citată).

64 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la întrebare că articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate trebuie interpretat în sensul că măsurile cuprinse într-un plan sau un proiect care nu are legătură directă cu gestionarea unui sit de importanță comunitară sau nu este necesar pentru gestionarea sa, care au în vedere, anterior producerii unor efecte negative asupra unui

tip de habitat natural prezent pe acesta, dezvoltarea viitoare a unei arii de acest tip, dar a căror finalizare va interveni ulterior evaluării caracterului semnificativ al efectelor negative eventuale asupra integrității sitului respectiv, nu pot fi luate în considerare cu ocazia acestei evaluări. Astfel de măsuri nu pot fi calificate, eventual, drept „măsuri compensatorii”, în sensul alineatului (4) al respectivului articol, decât în măsura în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la acest alineat.

Cu privire la cheltuielile de judecată

65 Întrucât, în privința părților din litigiile principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a șaptea) declară:

Articolul 6 alineatul (3) din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică trebuie interpretat în sensul că măsurile cuprinse într-un plan sau un proiect care nu are legătură directă cu gestionarea unui sit de importanță comunitară sau nu este necesar pentru gestionarea sa, care au în vedere, anterior producerii unor efecte negative asupra unui tip de habitat natural prezent pe acesta, dezvoltarea viitoare a unei arii de acest tip, dar a căror finalizare va interveni ulterior evaluării caracterului semnificativ al efectelor negative eventuale asupra integrității sitului, nu pot fi luate în considerare cu ocazia acestei evaluări. Astfel de măsuri nu pot fi calificate, eventual, drept „măsuri compensatorii”, în sensul alineatului (4) al respectivului articol, decât în măsura în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la acest alineat.

Semnături